

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

จากสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยตั้งแต่ช่วงปี 2547 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันเป็นเหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ นราธิวาส ปัตตานี และยะลา ซึ่งเกิดมาจากปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เหตุการณ์ความไม่สงบมีหลายเหตุการณ์ไม่ว่าจะเป็นฆาตกรรมทั้งประชาชน พระสงฆ์ ข้าราชการ ทหาร และ ตำรวจ เหตุการณ์วางเพลิงสถานที่ราชการ และเหตุการณ์ลอบวางระเบิด ฝ่ายก่อความไม่สงบได้แทรกเข้ามาจัดตั้งองค์กรแฝงตัวอยู่ในหมู่บ้าน เพื่อเข้าไปเคลื่อนไหวในการปลุกระดมบ่มเพาะแนวความคิด แบ่งแยกดินแดน ควบคู่กับการฝึก การปฏิบัติทางทหารให้กับเยาวชน เพื่อจัดตั้งเป็นกองกำลังในการก่อเหตุร้าย บั่นทอนความเชื่อมั่นในอำนาจรัฐ และสร้างบรรยากาศแห่งความหวาดกลัวหวาดระแวง ให้กับประชาชนบริสุทธิ์ในพื้นที่จนไม่กล้าให้ความร่วมมือกับฝ่ายรัฐทำให้ข้าราชการพลเรือนส่วนต่างๆ ไม่กล้าเข้าพื้นที่ ไม่กล้าให้บริการภาครัฐลงสู่หมู่บ้าน ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าจะไม่ได้รับการเหลียวแลจากฝ่ายรัฐ ประกอบกับฝ่ายก่อความไม่สงบได้นำเงื่อนไขในอดีตที่ฝ่ายรัฐเข้มแข็งแก่ เอารัดเอาเปรียบประชาชน มาโฆษณาชวนเชื่อจึงทำให้ช่องว่างระหว่างรัฐกับประชาชนห่างมากขึ้นไปทุกที หากไม่รีบแก้ไขก็จะทำให้ประชาชนหันหน้าเข้าหาฝ่ายก่อความไม่สงบ และขบวนการมีการเติบโตจนกลายเป็นปัญหาใหญ่ที่ยากจะแก้ไขเยียวยาได้ (หน่วยเฉพาะกิจนราธิวาส, 2552)

สภาพการณ์ และปัญหาดังกล่าวรัฐบาลจึงได้ดำเนินการประกาศใช้นโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ขึ้น เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2547 เพื่อยุติสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ให้ได้โดยเร็ว ปรับปรุงสภาพแวดล้อม และสร้างบรรยากาศให้เกิดความมั่นคงภายในให้อยู่ในระดับที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม โดยกำหนดให้สภาพความมั่นคงแห่งชาติเป็นองค์การรับผิดชอบในระดับนโยบาย กองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรรับผิดชอบแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติโดยมอบให้กองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ภาค 4 เป็นองค์การอำนาจการ ให้มีการปฏิบัติตามนโยบายได้อย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง ส่วนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่มีศูนย์อำนาจการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นหน่วยรับผิดชอบ ซึ่งทั้ง 2 องค์การ จะน้อมนำยุทธศาสตร์พระราชทานมาเป็นปัจจัยคิดในการวางกรอบแนวทางการปฏิบัติด้านวิธียุติ โดยให้มีหน่วยกองบัญชาการผสมพลเรือน ตำรวจ ทหาร เป็นผู้ปฏิบัติ (กองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า, 2552)

กองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายใน ภาค 4 ส่วนหน้า กองบัญชาการผสมพลเรือน ตำรวจ ทหาร และศูนย์อำนาจการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติโดยได้มีการจัดตั้ง “หน่วยพัฒนาสันติ” เข้าไปจัดตั้งฐานปฏิบัติการและปฏิบัติงานในหมู่บ้านต่างๆ และจัดทำเป็น “โครงการหมู่บ้านเสริมสร้างสันติสุขสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” ขึ้น โดยมี

วัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาการก่อความไม่สงบ สถาปนาอำนาจรัฐให้เข้มแข็ง และสร้างจิตวิทยามวลชนให้ประชาชนเชื่อมั่นในเจ้าหน้าที่รัฐ ขณะเดียวกันก็ทำงานพัฒนาควบคู่กันไปด้วย มีวิธีการทำงาน คือ ทหาร 25 นาย ตำรวจ 2 นาย อาสาสมัครรักษาดินแดน 4 คน รวมเป็น 31 คน ปฏิบัติภารกิจในหมู่บ้านเสริมสร้างสันติสุขที่สำคัญ 5 ประการ คือ 1) สลายโครงสร้างขบวนการก่อความไม่สงบ 2) สร้างความเข้าใจช่วยเหลือเยียวยาครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบ 3) สถาปนาอำนาจรัฐให้เข้มแข็งด้วยการเสริมขีดความสามารถของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน 4) แย่งชิงและจัดตั้งมวลชนฝ่ายรัฐ และ 5) งานพัฒนาแก้ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน (ปรกรณ์ พึ่งเนตร, 2552 : หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ) หน่วยพัฒนาสันติสุขอยู่ในพื้นที่อย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 2 ปี เพื่อแก้ไขปัญหาการสับเปลี่ยนกำลังพลที่เป็นอุปสรรคสำคัญของการทำงานมวลชน โครงการหมู่บ้านเสริมสร้างสันติสุขสามจังหวัดชายแดนภาคใต้นี้ นำร่องมาตั้งแต่ปลายปี 2550 (ปีงบประมาณ 2551) จำนวน 50 หมู่บ้าน และต่อมาในปีงบประมาณ 2552 ได้ขยายโครงการครอบคลุม 217 หมู่บ้าน โดยมีเป้าหมายในหมู่บ้านที่มีการเคลื่อนไหวของกลุ่มก่อความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา

การดำเนินงานโครงการหมู่บ้านเสริมสร้างสันติสุขสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป้าหมายหลักของรัฐในการพัฒนาชุมชนนั้น ผู้นำชุมชนถือได้ว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่เอื้ออำนวยให้งานพัฒนาบังเกิดผลลุล่วงไปด้วยดี เพราะผู้นำชุมชนเป็นตัวแทนของประชาชนในการดำเนินงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่จะลงเอยในชุมชนเป็นทั้งผู้สนับสนุน ส่งเสริม ประสาน และร่วมทำงานในชุมชนกับเจ้าหน้าที่ซึ่งสังกัดทั้งหน่วยงานราชการและหน่วยงานภาคเอกชนซึ่งเข้ามาทำงานในชุมชน ผู้นำชุมชนถือได้ว่าเป็นผู้แก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน ดังนั้นการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆที่ลงเอยในชุมชน ผู้นำชุมชนจะต้องมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงาน เพราะผู้นำชุมชนถือได้ว่าเป็นผู้ทราบปัญหาข้อมูลและความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในชุมชน ได้ดีกว่าทุกหน่วยงาน เป็นผู้ประสานกับประชาชนในพื้นที่ได้ดีที่สุด ถ้าหากขาดการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนถือได้ว่าการดำเนินงานเหล่านั้นไม่ประสบความสำเร็จ ผู้นำชุมชนถือได้ว่าเป็นผู้ที่ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น

จังหวัดนราธิวาส เป็นจังหวัดชายแดนใต้ของประเทศไทย เป็นหนึ่งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่รัฐได้ประกาศใช้นโยบายเสริมสร้างสันติสุข มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศมาเลเซีย มีพื้นที่ 4,475.43 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้ และภูเขา 2 ใน 3 ของพื้นที่ทั้งหมดมีความอุดมสมบูรณ์ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีประชากรจำนวน 719,930 คน ประชากรจังหวัดนราธิวาสนับถือศาสนาอิสลาม 82% นับถือศาสนาพุทธ 17% นับถือศาสนาคริสต์ และศาสนาอื่นๆ 1% มีมัสยิด 624 แห่ง วัด 70 แห่ง และโบสถ์คริสต์ 4 แห่ง ประชากรใช้ภาษาพูดหลากหลาย เพราะมีหลายกลุ่มมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดนราธิวาส ที่มาจกภาคกลางก็จะใช้ภาษาไทยมาตรฐาน หากมาจากจังหวัดอื่นๆในภาคใต้ จึงมีสำเนียงพูดหลายสำเนียง สำหรับคนไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม จะใช้ภาษาซึ่งเรียกว่า “ภาษามลายูถิ่น” หรือ “ภาษายาวี” ในชีวิตประจำวันคล้ายคลึงกับภาษามลายูในประเทศ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และบรูไน การปกครองแบ่งออกเป็น 13 อำเภอ 77 ตำบล 593 หมู่บ้าน จากความหลากหลายทั้งในด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี สังคม และวัฒนธรรม ประกอบกับประชากรส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นสังคมมุสลิมที่มีวัฒนธรรมอิสลามมีวิถีชีวิตเฉพาะที่แตกต่างกัน ทั้งการใช้ชีวิตประจำวันและการประกอบ

อาชีพ จากความแตกต่างดังกล่าวนี้ รวมถึงลักษณะภูมิศาสตร์ที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศมาเลเซีย ได้กลายเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่กลุ่มขบวนการก่อความไม่สงบนำมาอ้างเพื่อปลุกกระดมให้ประชาชนเกิดการต่อต้านอำนาจรัฐ พร้อมทั้งปลุกกระดมให้กับเยาวชนให้มีแนวความคิดเกี่ยวกับการแบ่งแยกดินแดนจึง ทำให้การก่อความไม่สงบในรูปแบบต่างๆ มาโดยตลอด (จังหวัดนราธิวาส, 2552)

จากเหตุผลดังกล่าว รวมถึงผู้วิจัยในฐานะที่เป็นประชาชนที่อยู่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ตระหนักถึงสภาพปัญหาของการก่อความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อีกทั้ง เล็งเห็นถึงความสำคัญจำเป็นของโครงการหมู่บ้านเสริมสร้างสันติสุขสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งภาครัฐได้พยายามเสริมสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ จากหลายหน่วยงานและท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นผู้ทราบปัญหา ข้อมูล และความต้องการที่แท้จริงของชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ และจากการติดตามและศึกษาค้นคว้าโครงการหมู่บ้านเสริมสร้างสันติสุขสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า จากการดำเนินงานในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ยังไม่มีการนำโครงการหมู่บ้านเสริมสร้างสันติสุขสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มาทบทวนบทบาทปรับปรุง และพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง เพื่อให้การดำเนินงานโครงการหมู่บ้านเสริมสร้างสันติสุขสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างแท้จริงและยั่งยืน ผู้วิจัยจึง ดำเนินการหา “แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในโครงการหมู่บ้านเสริมสร้างสันติสุขสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษาจังหวัดนราธิวาส” ขึ้น เพื่อเป็นการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนกับหน่วยงานของภาครัฐในโครงการหมู่บ้านเสริมสร้างสันติสุขสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อย่างแท้จริง ซึ่งจะส่งผลต่อการนำไปสู่สันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อย่างยั่งยืนต่อไป

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษา เรื่อง แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในโครงการหมู่บ้านเสริมสร้างสันติสุขสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษาจังหวัดนราธิวาส ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย โดยนำเสนอตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลจังหวัดนราธิวาส
2. แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำชุมชน
3. การมีส่วนร่วม
4. การจัดสนทนากลุ่ม
5. โครงการหมู่บ้านเสริมสร้างสันติสุข
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน

โดยมีรายละเอียดดังนี้

ข้อมูลจังหวัดนราธิวาส

ประวัติ

จังหวัดนราธิวาสเดิมเป็นเพียงหมู่บ้านชาวประมง ซึ่งตั้งอยู่ปากแม่น้ำบางนราติดชายทะเลอ่าวไทย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช บ้านบางนราถูกจัดให้อยู่ในเขตปกครองของเมืองสายบุรีต่อมาถูกย้ายมาอยู่ในปกครองของเมืองระแงะ ซึ่งเป็นเมืองหนึ่งในมณฑลปัตตานี ปี พ.ศ. 2355 เกิดมีโจรร้ายปล้นสะดมมากมายในมณฑลปัตตานี เหลือกำลังที่พระยาปัตตานีจะจัดการลงได้ จึงขอความช่วยเหลือไปยังพระยาสงขลาให้ช่วยมาปราบจนสำเร็จ พร้อมทั้งจัดวางนโยบายแบ่งแยกเมืองปัตตานี ออกเป็น 7 หัวเมือง คือ เมืองปัตตานี เมืองหนองจิก เมืองยะลา เมืองระแงะ เมืองสายบุรี และเมืองยะหริ่ง

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเกิดกบฏใน 4 หัวเมืองปักษ์ใต้ โดยมีพระยาปัตตานี พระยาหนองจิก พระยายะลา และพระยาระแงะสมคบร่วมกัน พระยาสงขลาจึงยกกำลังมาปราบปรามโดยมีพระยายะหริ่งเป็นกำลังสำคัญช่วยทำการปราบปรามจนสำเร็จ ภายหลังได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้รักษาราชการเมืองระแงะสืบต่อจากพระยาระแงะที่หลบหนีไป และได้ย้ายที่ว่าการจากบ้านระแงะมาตั้งใหม่ที่ตำบลตันหยงมีสหรืออำเภอระแงะในปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2449 สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงยกเลิกการปกครองแบบเก่า ขณะเดียวกับบ้านบางนราได้เจริญขึ้นเป็นชุมชนใหญ่จนกลายเป็นเมืองศูนย์กลางทางการค้าทั้งทางบกและทางทะเล และเพื่อให้การดูแล และขยายเมืองเป็นไปด้วยดี ในวันที่ 27 กรกฎาคมปีเดียวกัน จึงมีประกาศพระบรมราชโองการให้แยก 7 หัวเมืองออกจากมณฑลเทศาภิบาล เรียกว่า "มณฑลปัตตานี" ในช่วงนี้ได้ย้ายที่ว่าการจากเมืองระแงะมาตั้งที่บ้านมะนาลอ

ในปี พ.ศ. 2458 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสมณฑลปักษ์ใต้ ได้เสด็จพระราชดำเนินบ้านบางนราในวันที่ 10 มิถุนายน และพระราชทานชื่อว่า "นราธิวาส" อันมีความหมายว่าที่อยู่ของคนดีถัดมาในปี พ.ศ. 2465 มีการปรับปรุงระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาคครั้งใหญ่ โดยการเปลี่ยนชื่อเมืองมาเป็นจังหวัด เมืองนราธิวาสจึงเปลี่ยนมาเป็นจังหวัดนราธิวาสนับแต่นั้นเป็นต้นมา (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนราธิวาส, 2552)

ข้อมูลทั่วไป

ที่ตั้ง อาณาเขต และภูมิประเทศ

จังหวัดนราธิวาส เป็นจังหวัดชายแดน ตั้งอยู่บนฝั่งทะเลด้านตะวันออกของแหลมมลายู ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ประมาณ 1,149 กิโลเมตร และทางรถไฟ ประมาณ 1,116 กิโลเมตร สูดชายแดนไทย-มาเลเซีย ที่สถานีรถไฟสุไหงโก-ลก

ทิศเหนือ	จดจังหวัดปัตตานีและอ่าวไทย
ทิศใต้	จดอ่าวไทยและประเทศมาเลเซีย
ทิศตะวันออก	จดประเทศมาเลเซีย
ทิศตะวันตก	จดจังหวัดยะลา

ลักษณะภูมิประเทศเป็นป่าและภูเขาประมาณ 2 ใน 3 ของพื้นที่ทั้งหมด มีภูเขาหนาแน่นแถบทิศตะวันตกเฉียงใต้จดเทือกเขาสันกาลาคีรี ซึ่งเป็นแนวกันพรหมแดน ไทย-มาเลเซีย ลักษณะของพื้นที่ที่มีความลาดเอียงจากทิศตะวันตกไปสู่ทิศตะวันออก พื้นที่ราบส่วนใหญ่อยู่บริเวณติดกับอ่าวไทยและที่ราบลุ่มบริเวณแม่น้ำ 4 สาย คือ แม่น้ำสายบุรี แม่น้ำบางนรา แม่น้ำตากใบและแม่น้ำโก-ลก มีพื้นที่พรุจจำนวนประมาณ 361,860 ไร่

การปกครอง

จังหวัดนราธิวาส แบ่งการปกครองท้องที่ เป็น 13 อำเภอ 77 ตำบล 593 หมู่บ้าน และจัดการปกครองท้องถิ่น ดังนี้

1. รูปแบบองค์การบริหารส่วนจังหวัด จำนวน 1 แห่ง โดยใช้พื้นที่ทั้งจังหวัด
2. รูปแบบเทศบาล ใช้พื้นที่ตำบลทั้งตำบล แต่เทศบาลบางแห่งไม่ครบทั้งพื้นที่ตำบล มีจำนวน 14 เทศบาล แยกเป็นเทศบาลเมือง จำนวน 3 แห่ง เทศบาลตำบล จำนวน 11 แห่ง
3. รูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบลใช้พื้นที่ตำบลทั้งตำบล และบางแห่งรวมพื้นที่ตำบลอื่นหรือพื้นที่ติดเขตเทศบาล มีจำนวน 74 แห่ง

จำนวนพื้นที่ ประชากร ศาสนา และภาษา

จังหวัดนราธิวาสมีเนื้อที่ประมาณ 4,475.43 ตารางกิโลเมตร หรือ 2,797,143.75 ไร่ มีประชากรจำนวน 719,930 คน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม 82% นับถือศาสนาพุทธ 17% นับถือศาสนาคริสต์ และศาสนาอื่นๆ 1% (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2552) ประชากรใช้ภาษาพูดหลากหลาย เพราะมีหลายกลุ่มมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดนราธิวาสที่มาจากภาคกลางก็จะใช้ภาษาไทยมาตรฐาน หากมาจากจังหวัดอื่นๆในภาคใต้ จึงมีสำเนียงพูดหลายสำเนียง สำหรับคนไทยที่นับถือศาสนาอิสลามจะใช้ภาษาซึ่งเรียกว่า “ภาษามลายูถิ่น” หรือ “ภาษายาวี”

ข้อมูลเหตุการณ์ความไม่สงบ

สถานการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และสี่อำเภอของจังหวัดสงขลانب้างจากเหตุการณ์ปล้นปืนจากกองพันพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 จนถึงสิ้นเดือนธันวาคม 2552 ดังตาราง (ฐานข้อมูลข่าวจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2553)

ตาราง 1 จำนวนเหตุการณ์และจำนวนผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และสี่อำเภอของจังหวัดสงขลา ตั้งแต่พ.ศ. 2547 ถึง พ.ศ. 2552

การก่อเหตุ	จำนวนเหตุการณ์(ครั้ง)	ประเภทผู้เสียชีวิต	จำนวน(คน)
ลอบยิง	5,494	ประชาชน	3,365
วางระเบิด	1,716	ทหาร	248
วางเพลิงและเหตุอื่นๆ	5,848	ตำรวจ	237
รวม	13,058		3,850

แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำชุมชน

ความหมายของผู้นำชุมชน

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของผู้นำชุมชนไว้ ดังนี้
 กวี วงศ์พุ่ม (2542 : 13-14) ผู้นำ หมายถึง ผู้ที่มีอำนาจ มีอิทธิพล สามารถจูงใจ
 ผู้ร่วมงานให้ปฏิบัติตามความคิดเห็น หรือความต้องการ หรือคำสั่งด้วยความสมัครใจเต็มใจอย่าง
 กระตือรือร้น ทั้งนี้ เพื่อมุ่งให้ได้ผลงานตามที่ต้องการ

พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์ (2549 : 106) ผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้ที่มีบุคลิกภาพเด่น
 ประกอบกับความสามารถเป็นพิเศษในกลุ่มชนหรือในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งในกลุ่มชนแต่ละกลุ่มย่อม
 ประกอบด้วยบุคคลที่มีบุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ หรือทักษะแตกต่างกันไป ในขณะที่ทุกคน
 มีความผูกพันซึ่งกันและกันในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม จะต้องยอมรับนับถือความคิดเห็นของกัน
 และกัน ด้วยเหตุนี้เอง สถานการณ์ที่บีบตัวขึ้นจึงผลักดันให้สมาชิกของกลุ่มบางคนกลายเป็นผู้นำและ
 บางคนก็กลายเป็นผู้ตาม ดังนั้น ความเป็นผู้นำจึงมักปรากฏขึ้นเพราะเหตุการณ์หรือสภาพสิ่งแวดล้อม
 บีบตัว อย่างไรก็ตาม ส่วนประกอบที่ทำให้บุคคลกลายเป็นผู้นำย่อมเนื่องจากคุณลักษณะพิเศษ
 ประจำตัวอีกด้วย เช่น ความซื่อสัตย์ สุจริต ความยุติธรรม ความโอบอ้อมอารี และความเสียสละ

ณัฐรี ศรีทอง (2551 : 3) ผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถมากพอที่จะทำ
 ให้ประชาชนในชุมชนได้ร่วมกันคิด พิจารณาปฏิบัติงาน เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชุมชนไป
 ในทางที่ดีขึ้น หรือนำพาใจขึ้นจากสภาพเดิมที่เป็นอยู่ เป็นผู้ช่วยให้ประชาชนในชุมชนได้มีการตกลง
 ร่วมกัน หาแนวทางปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้แล้วล่วงหน้า เป็นผู้
 มีความสามารถในการชักจูงประชาชนในชุมชนได้ เป็นผู้มีการมีเหนือประชาชนในชุมชน เป็นผู้
 อำนาจมีอิทธิพลต่อประชาชน ซึ่งพฤติกรรมของผู้นำมีอิทธิพลเหนือประชาชนในชุมชน และเป็น
 ตัวกลางในการส่งเสริมความร่วมมือกันของประชาชนในการทำงานชุมชน

สรุปได้ว่าผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้ที่มีบุคลิกภาพเด่น เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน
 และเป็นผู้ที่สามารถจูงใจประชาชนในชุมชนให้ร่วมกันคิด ร่วมมือกันปฏิบัติงานหาแนวทาง เพื่อก่อให้เกิด
 การเปลี่ยนแปลงชุมชนไปในทางที่ดีขึ้น

คุณลักษณะของผู้นำชุมชน

คุณลักษณะของผู้นำชุมชน จิตจำนง กิติกรีติ (อ้างถึงในณัฐรี ศรีทอง, 2551 : 13)
 มีลักษณะดังนี้

1. ผู้นำชุมชนต้องมีจิตใจมุ่งมั่นที่จะทำการพัฒนาชุมชนเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น หรือนำพาใจขึ้นจากสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใดๆ ทั้งสิ้น
2. ผู้นำชุมชนต้องมีความซื่อตรงต่อเจ้าหน้าที่ทั้งหน่วยงานราชการและหน่วยงานเอกชนที่เข้าไปทำงานในชุมชนด้วยการให้ความร่วมมือ ส่งเสริม และสนับสนุนการทำงานเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนโดยส่วนรวมอย่างเต็มกำลังและอย่างต่อเนื่อง

3. ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้ที่มีจิตใจเป็นกุศลมีความจริงใจในการทำงานด้วยความเต็มใจ โดยไม่หวังผลประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้ง พร้อมทั้งจะเป็นผู้ให้ความสงเคราะห์ ช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ ช่วยเหลือตนเองได้ และพ้นทุกข์ได้ในที่สุด

4. ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้ยอมรับในวิทยาการแผนใหม่ รู้เท่าทันต่อข้อมูล ข่าวสาร และความเจริญทางด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัยและมีความสามารถในการเลือกใช้วิทยาการแผนใหม่ และเทคโนโลยีให้เหมาะสมต่อสภาพของชุมชน และอย่างสอดคล้องกับสภาพของปัญหา และความ ต้องการของประชาชนในชุมชนโดยส่วนร่วม

5. ผู้นำต้องเป็นผู้ที่มีความมั่นใจในตนเอง ไม่เอนเอียง และมีความหวั่นไหวต่อคำพูด ที่ติฉินนินทาของบุคคลทุกฝ่าย เมื่อสิ่งที่ทำไปนั้นมีความถูกต้อง และเหมาะสมแล้วต่อชุมชนโดย ส่วนรวม

6. ผู้นำชุมชนต้องมีค่านิยมที่เป็นแบบประชาธิปไตย รับฟังความคิดเห็นของ ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายด้วยความตั้งใจ และปฏิบัติตามมติของประชาชนส่วนใหญ่

7. ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้ที่มีความจงรักภักดีต่อสถาบันของชาติ ศาสนา และ พระมหากษัตริย์อย่างมั่นคง รวมถึงมีความเลื่อมใสและศรัทธา ตลอดจนให้การส่งเสริม และสนับสนุน กลุ่ม องค์กรต่างๆ ของประชาชนในชุมชนที่เป็นประโยชน์ และสร้างความเป็นปึกแผ่นให้แก่ประชาชน ในหมู่บ้านอย่างจริงจัง และอย่างต่อเนื่อง

8. ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้ที่มีภาวะความเป็นผู้นำ (Leadership) อย่างสม่ำเสมอในทุก สถานการณ์ และในทุกเรื่อง

ในการศึกษาคุณลักษณะของผู้นำชุมชนที่ดี (เสรี พงศ์พิศ, 2552) มีดังนี้

1. ผู้นำที่ดี เป็นคนดีมีคุณธรรม มีศรัทธาในศาสนา เชื่อมมั่นในหลักจริยธรรม
2. ผู้นำที่ดี ทำตัวเป็นแบบอย่าง ไม่ดีแต่พูดหรือบอกคนอื่นให้ทำ
3. ผู้นำที่ดี สร้างความมั่นคงปลอดภัย ทำให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข
4. ผู้นำที่ดี ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีในชุมชน คุณภาพชีวิตผู้คนดีขึ้น
5. ผู้นำที่ดี ประรณานาและพร้อมที่จะเรียนรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน
6. ผู้นำที่ดี ประรณานาและส่งเสริมนวัตกรรมหรือการสร้างสรรคสิ่งใหม่ๆ
7. ผู้นำที่ดี มองเห็นจุดอ่อนจุดแข็ง ข้อจำกัดและศักยภาพของตัวเองและของชุมชน
8. ผู้นำที่ดี สร้างแรงบันดาลใจ สร้างขวัญ และกำลังใจให้สมาชิกในชุมชน
9. ผู้นำที่ดี เป็นตัวเชื่อม (Catalyst) ที่ดีและผนึกพลังชุมชนให้เกิดผลเป็นทวีคูณ

(Synergy)

10. ผู้นำที่ดี เคารพในศักดิ์ศรีและให้เกียรติชาวบ้าน ไม่ดูถูกผู้อื่น
11. ผู้นำที่ดี ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และในการตัดสินใจ
12. ผู้นำที่ดี สร้างเครือข่ายภายในชุมชนและกับนอกชุมชน เกิดประชาสังคมที่มีพลัง
13. ผู้นำที่ดี ดำเนินงานอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ ไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน วาระ

ซ่อนเร้น

14. ผู้นำที่ดี เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตนและพวกพ้อง
15. ผู้นำที่ดี มีความเชื่อมั่นในตัวเอง เป็นตัวของตัวเอง มีเหตุมีผล

16. ผู้นำที่ดี มีความอดทนต่อการวิพากษ์วิจารณ์ใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
17. ผู้นำที่ดี ใช้ข้อมูล ความรู้ และปัญญาในการทำงานเพื่อชุมชน
18. ผู้นำที่ดี ไม่ใช่เงินหรืออำนาจอิทธิพลเพื่อชักนำ ครอบงำ บังคับ ชูเชิดชูคนอื่น
19. ผู้นำที่ดี มีวิสัยทัศน์ มียุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน
20. ผู้นำที่ดี คือ ผู้มีบารมี ที่ชาวบ้านอยากเดินตาม

สรุปได้ว่า คุณลักษณะของผู้นำชุมชนที่ดีมีหลายข้อ แต่ผู้นำชุมชนคนหนึ่งอาจจะมีทุกข้อหรือจะไม่มีทุกข้อ มีบางข้อมากน้อยต่างกันขึ้นอยู่กับแต่ละผู้นำชุมชน สำหรับในบางกรณี และในบางสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นจำเป็นต้องใช้คุณลักษณะของผู้นำชุมชนเพิ่มเติม ทั้งนี้เพื่อให้สามารถทำงานให้บรรลุตามเป้าหมายได้อย่างราบรื่นยิ่งขึ้น

ประเภทของผู้นำชุมชน

มีนักวิชาการแบ่งประเภทของผู้นำชุมชน ดังนี้

พัตน์ บุณยรัตพันธุ์ (2549 : 108-109) ในการศึกษาเกี่ยวกับผู้นำ มีผู้ได้ทำการศึกษาและจำแนกประเภทของผู้นำโดยทั่ว ๆ ไป หลายประเภทแตกต่างกันไป แต่สำหรับหมู่บ้านหนึ่งๆ นั้น เดิมผู้นำจำแนกออกได้กว้าง ๆ เป็น 2 ประเภท คือ

1. ผู้นำแบบทางการ ได้แก่ผู้มีอำนาจหน้าที่ (Authority) โดยได้รับการคัดเลือกหรือแต่งตั้งจากราชการโดยหน่วยงานของทางราชการต่างๆเป็นผู้เข้าไปดำเนินการคัดเลือกและแต่งตั้ง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล กรรมการพัฒนาหมู่บ้านและตำบล ตลอดจนข้าราชการประเภทต่างๆ รวมทั้งพัฒนากร เป็นต้น ผู้นำประเภทนี้มีตำแหน่งอำนาจหน้าที่ของทางราชการค้ำจุนอยู่ และประชาชนก็ตระหนักดี (Recognize) ในฐานะของการเป็นผู้นำ เพราะมีการเลือกตั้ง แต่งตั้ง และประกาศเป็นทางการให้ทราบ ด้วยเหตุนี้ ตำแหน่งฐานความรับผิดชอบของผู้นำแบบทางการ จึงเป็นที่ทราบกันแจ้งต่อสาธารณชนทั่วไป ตลอดหัวบ้านท้ายบ้าน ดังนั้น ผู้นำแบบทางการจึงอยู่ในฐานะรับคำชมเชย คำติชม การวิจารณ์แต่ผู้เดียวโดยลำพังไม่อาจแบ่งให้ใครได้

ผู้นำแบบเป็นทางการจึงมีความรับผิดชอบที่จำกัดแน่นอน ชาวบ้านสังเกตจากชื่อตำแหน่งก็พอทราบขอบเขตของความรับผิดชอบ และในทางปฏิบัติความเป็นผู้นำแบบทางการจะสูญเสีย เมื่อหมดอำนาจหน้าที่เว้นแต่คุณความดีที่มีอยู่ในขณะปฏิบัติเท่านั้นที่มีส่วนประทับใจประชาชนและยังคงรับรองในความเป็นผู้นำของเขาต่อไป

2. ผู้นำทางธรรมชาติหรือผู้นำแบบไม่เป็นทางการ (Local Leaders or Opinion Leaders) ได้แก่ผู้ที่มีอิทธิพล มีความสามารถ ความรู้ทันสมัยและเหตุการณ์ของหมู่บ้าน ไม่ได้รับมอบตำแหน่งอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบใดจากทางราชการ ชาวบ้านก็ไม่ตระหนักในความเป็นผู้นำแต่ยอมรับนับถือว่าเป็นผู้อยู่เบื้องหลังแห่งความสำเร็จในการทำงานของหมู่บ้าน ประชาชนเดือดร้อนมีปัญหาละเอียดบุคคลผู้นี้เป็นที่พึ่งได้ ลักษณะแห่งความเป็นผู้นำประเภทนี้ไม่มีระยะเวลาสิ้นสุด ดังเช่นผู้นำแบบเป็นทางการ บุคคลที่มีลักษณะเป็นผู้นำแบบนี้มีประโยชน์ต่องานพัฒนาชุมชนมาก เพราะโดยแก่นแท้เป็นผู้ที่เต็มใจให้ความร่วมมือเพื่อส่วนรวมอยู่แล้ว แม้จะไม่มีอำนาจหน้าที่รับรองเป็นทางการก็ตาม

ข้อสังเกตประการหนึ่งสำหรับผู้นำทางธรรมชาตินั้น บางครั้งเราจะพบว่าผู้นำหมู่บ้านบางคนมีทั้งอำนาจหน้าที่อิทธิพลอยู่เบื้องหลังการทำงานของหมู่บ้าน แต่ไม่ได้รับการตระหนักในความเป็นผู้นำ และบางทีเขาเองก็ไม่รู้ว่าตัวเองมีอิทธิพลต่อประชาชน ทั้งนี้เป็นเพราะประชาชนมีความคุ้นเคยกับผู้นำแบบเป็นทางการ จนเกิดเป็นทัศนคติว่า ผู้นำหมู่บ้านคือผู้ที่ได้รับแต่งตั้งจากราชการเท่านั้น จึงเท่ากับเป็นการมองข้ามทรัพยากรบุคคลที่สำคัญไป

นอกจากนี้ ยังมีผู้จำแนกผู้นำออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ผู้นำโดยชาติวุฒิ หมายถึง ผู้นำที่รับตำแหน่งตามประเพณีของชุมชน โดยมีชาติวุฒิเป็นหลักเกณฑ์ เช่น เกิดในตระกูลผู้ปกครอง ในตระกูลอันมั่งคั่ง ได้รับตำแหน่งเนื่องจากคุณสมบัติที่มีมาแต่กำเนิด ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดอาจจะได้แก่ ลูกหัวหน้าเผ่า ลูกพระยามหากษัตริย์ ในชุมชนที่หัวหน้าเผ่าหรือกษัตริย์ตกทอดแก่ทายาท เป็นต้น จากการวิจัยของประเทศแถบเอเชียและตะวันออกไกลแสดงให้เห็นว่าผู้นำเหล่านี้ส่วนมากมาจากผู้รู้มีอาวุโสและมีฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม เหนือบุคคลอื่นๆ ผู้นำประเภทนี้ส่วนมากมีคตินิยมแบบจารีตนิยม ยึดถือแบบประเพณีเก่าๆ อาจขัดขวางต่อคตินิยมแบบใหม่ หรือความเจริญก้าวหน้าที่ใช้วิทยาการใหม่ ๆ

2. ผู้นำโดยคุณวุฒิ หมายถึง ผู้นำที่รับตำแหน่งผู้นำโดยสมบัติของบุคคลผู้นั้นเอง ทั้งนี้มีใช้คุณสมบัติซึ่งมีมาแต่กำเนิด หากแต่เป็นคุณสมบัติซึ่งเกิดขึ้นภายหลัง เช่น เป็นผู้ขยันหมั่นเพียร มีความรอบรู้ จึงได้รับความยกย่อง มีความเชี่ยวชาญในการอาชีพที่ตนทำอยู่ต่างๆ เป็นอาทิ คุณวุฒิในที่นี้มีได้หมายเฉพาะแต่ประกาศนียบัตรหรือปริญญาบัตรเท่านั้น ความรู้ ทักษะ ในการครองชีวิตหรือในการประกอบอาชีพก็รวมอยู่ในที่นี้เช่นเดียวกัน

ปัจจุบันนี้โลกได้วิวัฒนาการวิทยาการใหม่ๆ ในการดำรงชีพ ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น มีเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่มาใช้ในการดำเนินงาน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านคตินิยมก็มีความคิดเห็นในด้านประชาธิปไตย บุคคลที่ยอมรับในวิทยาการใหม่ๆ ในการประกอบอาชีพและนำเอาเครื่องมือต่างๆ มาใช้หรือยอมรับความคิดเห็นในด้านประชาธิปไตย ก็อาจก่อให้เกิดความเป็นผู้นำขึ้นในชุมชนนั้นๆ ได้ ผู้ประเภทนี้โดยมากกระตือรือร้น มีความคิดริเริ่ม และส่วนมากยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงใหม่

ผู้นำทั้ง 2 ประเภทนี้ บางครั้งบางครั้งอาจตกอยู่แก่บุคคลคนเดียวกัน ไม่จำเป็นเสมอไปว่า ผู้นำทั้ง 2 ประเภทจะเป็นคนละคน กล่าวคือ ผู้นำโดยชาติวุฒิอาจจะเป็นผู้นำโดยคุณวุฒิอยู่ด้วยขณะเดียวกัน ผู้นำโดยคุณวุฒิก็อาจเป็นผู้นำโดยชาติวุฒิได้

ประเภทของผู้นำที่สำคัญในงานพัฒนาชุมชน

มารุต คำชะอม (2546 : 123-124) กล่าวว่า งานพัฒนาชุมชนต้องอาศัยผู้นำชุมชนทุกประเภทเท่าที่มีอยู่ เพื่อจะรับผิดชอบการพัฒนาชุมชน ผู้นำในงานพัฒนาชุมชนจำแนกประเภทออกได้ดังนี้

1. ผู้นำทางการเมือง หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถในด้านการปกครอง มีความรอบรู้เกี่ยวกับระเบียบแบบแผนของทางราชการ มีความสนใจเกี่ยวกับข่าวสารการเมือง และสถานการณ์ทั่วไป จนพอที่จะเป็นที่ให้คำแนะนำแก่ประชาชนได้ ประกอบกับมีความสามารถจูงใจประชาชนให้ผนึกกำลังเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้

2. ผู้นำทางการป้องกัน หมายถึง ผู้ที่มีจิตใจเด็ดเดี่ยว กล้าหาญ บึกบึน มีความชำนาญทางด้านอาวุธ และยุทธการ ประชาชนยอมรับนับถือในด้านการปราบปรามอั้งยี่และโจรผู้ร้าย มีอิทธิพลสูงใจคนให้กล้าหาญและขวัญดีอยู่เสมอ เมื่อมีการลักขโมยวัว ควาย หรือทรัพย์สินต่างๆ ประชาชนก็จะมาปรึกษาหารือ หรือขอร้องให้ช่วยเหลือติดตามหรือสืบค้นหา
3. ผู้นำทางการศึกษา หมายถึง ผู้ที่มีความสนใจต่อการศึกษาของคนในชุมชน ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน และประชาชนจะปรึกษาหารือเกี่ยวกับการเล่าเรียนของบุตรหลานหรือการเรียนรู้อะไรของตนเอง หรือแม้แต่เรื่องเกี่ยวกับโรงเรียนในหมู่บ้าน ครูก็จะต้องขอความร่วมมือหรือขอความคิดเห็นจากบุคคลเหล่านี้
4. ผู้นำทางอนามัย ได้แก่ ผู้นำที่มีความสนใจเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพ อนามัย และการสุขาภิบาลของประชาชนในหมู่บ้าน เวลามีการเจ็บป่วยประชาชนมักจะไปปรึกษาหารือ หรือมีความกระตือรือร้นในการปรับปรุงหมู่บ้านให้สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย และตัวเองได้ทำเป็นตัวอย่างในการจัดบ้านเรือนให้ถูกอนามัยเป็นอย่างดี
5. ผู้นำทางช่าง หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ความสามารถและความชำนาญในด้านช่างฝีมือต่างๆ เช่น ช่างก่อสร้าง ช่างเครื่องยนต์ ช่างไม้ เป็นต้น และเป็นผู้ที่ชาวบ้านยกย่องนับถือ เมื่อมีการก่อสร้างอาคารในหมู่บ้านไม่ว่าจะเป็นของส่วนรวมหรือส่วนตัว ก็มักจะขอให้บุคคลผู้นั้นเป็นผู้นำในการทำงาน
6. ผู้นำทางเยาวชน ได้แก่ ผู้นำที่ได้ใช้เวลาคลุกคลีกับเยาวชนและสนใจต่อการที่จะผลักดันให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์แก่ท้องถิ่น และเป็นผู้ที่เยาวชนในหมู่บ้านยอมรับนับถือให้เป็นอาจารย์ เมื่อมีปัญหาข้อข้องใจอะไรก็มักจะพากันไปปรึกษาหารือขอคำแนะนำ
7. ผู้นำทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ผู้นำที่มีความรู้ความสนใจเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย การแปรรูปสินค้า ในด้านการเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมในครัวเรือน เป็นผู้ที่ชาวบ้านยอมรับนับถือว่าเป็นคนดี มีความรู้ ความสามารถที่จะช่วยให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประกอบอาชีพต่างๆ ได้เป็นอย่างดีและถูกต้อง
8. ผู้นำทางศาสนา วัดเป็นสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนมาตั้งแต่โบราณเพราะวัดเป็นศูนย์รวมวัฒนธรรมต่างๆ ของสังคม วัดเป็นที่ให้การศึกษาแก่ประชาชน พระสงฆ์ โดยเฉพาะท่านสมภารมามีอิทธิพลต่อชาวบ้านมาก เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน พระสงฆ์ คณะกรรมการวัด และวัดจึงมีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชน

บทบาทของผู้นำชุมชน

- มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงบทบาทของผู้นำชุมชนไว้ ดังนี้
- ธวัช บุญยมติ (2550 : 38) หากนำแนวคิดการเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารบางประการมาใช้อธิบายบทบาทของผู้นำ สรุปได้ว่า ผู้นำควรมีบทบาทที่สำคัญ ดังนี้
1. บทบาทเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้นำจะต้องนำการเปลี่ยนแปลงมาสู่กลุ่ม/องค์การ เพื่อเพิ่มพูนคุณภาพของกลุ่ม/องค์การ ผู้นำควรรู้ว่าจะเปลี่ยนแปลงอะไร เปลี่ยนแปลงอย่างไร และควรจะเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ใดและทิศทางใด

2. บทบาทในการสร้างวิสัยทัศน์ ผู้นำจะต้องเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจะสร้างวิสัยทัศน์ให้กับกลุ่ม โดยให้สมาชิกมีส่วนร่วมและต้องถ่ายทอดวิสัยทัศน์นี้ให้กับกลุ่ม

3. บทบาทในการสร้างแรงดลบันดาลใจ ผู้นำจะต้องสร้างแรงดลบันดาลใจให้เกิดแก่ผู้ตาม โดยการสร้างความมั่นใจให้เกิดแก่ผู้ตาม ให้ผู้ตามเห็นคุณค่าของงานที่ทำ และเชื่อมั่นว่าสามารถที่จะทำงานให้สำเร็จได้ ให้ผู้ตามมีความเชื่อ ความเข้าใจว่าสิ่งที่ทำนั้นมีคุณค่า ก็จะทำให้ผู้ตามมีความเพียรพยายามในการทำงานให้บรรลุจุดมุ่งหมาย

4. บทบาทประมุข สืบจากผู้นำเป็นผู้ที่ผู้ตามยอมรับและมอบหมายให้เป็นผู้นำกลุ่ม ดังนั้นผู้นำต้องแสดงบทบาทเป็นตัวแทนหรือสัญลักษณ์ของกลุ่มในการปฏิบัติการกิจต่างๆ

5. บทบาทผู้ประสาน ผู้นำต้องสร้างและจรรโลงเครือข่ายของความสัมพันธ์กับผู้ตามและบุคคลอื่นๆ ความสัมพันธ์เหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นในฐานะที่เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารและแหล่งสนับสนุน

6. บทบาทผู้รับข่าว ผู้นำต้องแสวงหาแหล่งข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทราบถึงปัญหา โอกาส และพัฒนาความรู้ความเข้าใจต่อเหตุการณ์ทั้งภายในและภายนอกกลุ่ม เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจ

7. บทบาทผู้กระจายข่าว ผู้นำต้องกระจายข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นให้ผู้ตามได้รับรู้ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน และบางครั้งสามารถสร้างแรงดลบันดาลใจให้กับผู้ตามได้

8. บทบาทผู้แก้ไขปัญหา ในการนำกลุ่มนั้นบางครั้งอาจเกิดปัญหาฉุกเฉินที่เกิดขึ้น ผู้นำต้องรู้ถึงความผิดปกติหรือความแปรเปลี่ยนที่เกิดขึ้นจากปัญหาต่างๆ ต้องมีความตั้งใจจริงในการแก้ไขปัญหาให้ประสบผลสำเร็จ

9. บทบาทผู้เจรจาต่อรอง ผู้นำสมควรมีส่วนร่วมในการเจรจาต่อรองต่างๆ เพื่อปกป้องและแสวงหาผลประโยชน์ที่ถูกต้องและชอบธรรมให้แก่ผู้ตาม

บทบาทของผู้นำชุมชน (กรมพัฒนาชุมชน, 2552) มีดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ

- 1.1 คริวเรือนสามารถพึ่งตนเองได้
- 1.2 ส่งเสริมอาชีพที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน
- 1.3 ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนตามความเหมาะสม

2. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

- 2.1 บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม
- 2.2 เสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี
- 2.3 ระบบโครงสร้างพื้นฐานเพียงพอต่อความต้องการ

3. ด้านสุขภาพอนามัย

- 3.1 ระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสุขภาพจากการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 3.2 การจัดการเพื่อเสริมสร้างสุขภาพ
- 3.3 การป้องกันโรค
- 3.4 การดูแลสุขภาพด้วยตนเอง

4. ด้านศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี
 - 4.1 การนับถือศาสนาที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ
 - 4.2 การมีวิถีชีวิตแบ่งปันเอื้ออาทร
 - 4.3 การอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน
5. ด้านการพัฒนาคน
 - 5.1 การจัดการความรู้ หรือภูมิปัญญา
 - 5.2 การพัฒนาผู้นำ หรือสมาชิกในชุมชน
6. ด้านบริหารจัดการชุมชน
 - 6.1 การจัดทำระบบข้อมูล
 - 6.2 การจัดการสวัสดิการชุมชน
 - 6.3 การจัดทำแผนชุมชน
 - 6.4 การเสริมสร้างการเมือง การปกครองตามระบอบประชาธิปไตย
7. ด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
 - 7.1 การป้องกันรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชุมชน
 - 7.2 การป้องกันภัยธรรมชาติ

สรุปได้ว่า บทบาทของผู้นำชุมชนเป็นพฤติกรรมที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในชุมชนที่แสดงออกด้วยการพยายามใช้อำนาจหรืออิทธิพลของตน เพื่อชี้แจงและสร้างความเข้าใจให้บุคคลในกลุ่มหรือชุมชนด้วยความเต็มใจ โดยมีเป้าหมายให้เกิดความสำเร็จในกลุ่มหรือชุมชน

การมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม

มีผู้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วม แตกต่างกันไปตามแต่ละบุคคล โดยจะขึ้นอยู่กับการใช้และสถานการณ์ต่างๆ ดังนี้

เพทาย พรล้วนประเสริฐ (2542 : 23) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลกลุ่มหรือชุมชนมีความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องที่มีผลกระทบใดๆ ต่อการดำเนินชีวิตของตนเอง แล้วมีการแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปตามความประสงค์ของตน จนนำมาสู่การตัดสินใจ กระทำการเพื่อให้บรรลุถึงความประสงค์นั้นๆ ซึ่งการกระทำดังกล่าวก่อให้เกิดการพัฒนาความรู้และสติปัญญาอีกทางหนึ่ง

จินตนา สุจายนันท์ (2549 : 48) การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานรวมพลังประชาชนกับองค์กรของรัฐหรือองค์กรเอกชน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาของชุมชน โดยให้สมาชิกในชุมชนนั้นๆ เข้ามาร่วมกันวางแผน ปฏิบัติและประเมินงาน เพื่อแก้ปัญหาของชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงไม่ใช่เป็นการให้ข้อมูลของชาวบ้าน เพื่อประกอบการวางแผนงานเท่านั้นหรือเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้าไปเป็นสมาชิกร่วมเสียสละเงินและแรงงานปฏิบัติตามในสิ่งที่ถูกกำหนดมาจากทางราชการเท่านั้น

อรพิน ส孚โชคชัย (อ้างอิงในประกอบ กุลเกลี้ยง, 2552 : ระบบออนไลน์) การมีส่วนร่วม หมายถึง โอกาสที่ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องมีโอกาสได้เข้าร่วมในการแสดงทัศนคติ ร่วมเสนอปัญหา ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องร่วมคิดแนวทาง ร่วมการแก้ไขปัญหา และร่วมในกระบวนการตัดสินใจ

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนหรือบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา มิใช่เพียงมีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยแท้จริง ตั้งแต่การร่วมศึกษาสถานการณ์ของตนเอง การวางแผน การปฏิบัติ การติดตามประเมินผล และการร่วมรับประโยชน์ ทำให้เกิดการพึ่งพาตนเอง และเกิดการพัฒนาทั้งในส่วนของตนเอง ชุมชน และสังคม

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

มีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนวคิดขั้นตอนการมีส่วนร่วม ดังนี้
 อคิน รพีพัฒน์ (2547 : 49) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข
2. การตัดสินใจเลือกแนวทาง และวางแผนพัฒนา แก้ไขปัญหา
3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน
4. การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

อภิญา กังสนารักษ์ (2544 : 14-15) ได้นำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า ชุมชนต้องมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ ร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ร่วมตัดสินใจกำหนดความต้องการ และร่วมลำดับความสำคัญของความต้องการ
2. การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน รวมถึงทรัพยากรและแหล่งวิทยากรที่จะใช้ในโครงการ
3. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการ ทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ เพื่อให้รู้ว่าผลจากการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยสามารถกำหนดการประเมินผลเป็นระยะต่อเนื่องหรือประเมินผลรวมทั้งโครงการในคราวเดียวกันได้

ขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนนั้น (สุธี วรประดิษฐ์, 2552) มี 6 ขั้นตอน ได้แก่

1. การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ไข
2. ตัดสินใจกำหนดความต้องการ
3. ลำดับความสำคัญ
4. วางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน ทรัพยากร
5. ดำเนินงานตามโครงการ และ/หรือ สนับสนุนการดำเนินงาน
6. ประเมินผล

สรุปได้ว่า ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมใน
4 ขั้นตอนคือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา และหาแนวทางแก้ไขปัญหา
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ และสนับสนุนการดำเนินงานต่างๆ
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการพัฒนา

จุดมุ่งหมายของการมีส่วนร่วม

มีนักวิชาการเสนอจุดมุ่งหมายของการมีส่วนร่วม ดังนี้

Broughton และ Hampshire (อ้างถึงในบำเพ็ญ เขียวหวาน, 2550 : 23) กล่าวถึง
จุดมุ่งหมายของการมีส่วนร่วม คือ

1. การเสริมสร้างอำนาจ จะต้องมีการให้อำนาจที่เป็นธรรมอย่างแท้จริง โดยที่
จะต้องสร้างจิตสำนึกที่ดี ที่มีต่อกลุ่มที่อยู่ในฐานะที่เสียเปรียบ และสนับสนุนให้กลุ่มนี้ได้ดำเนิน
กิจกรรมใดๆที่จะทำให้กลุ่มสามารถกำหนดอนาคตของตนเองได้มากขึ้น
2. การเสริมสร้างศักยภาพ วิธีการเรียนรู้ที่ดีที่สุดของประชาชน คือ การที่ได้ลงมือ
ปฏิบัติด้วยตนเอง หากประชาชนได้รับการสนับสนุนให้วางแผนและจัดการในสิ่งที่ตนเองต้องการผลที่
ได้รับจะเป็นไปตามความต้องการของประชาชนมากที่สุด
3. ประสิทธิภาพ หากประชาชนจะได้รับประโยชน์อย่างแท้จริงจากการพัฒนาแล้ว
การตัดสินใจใดๆ จะต้องเกิดจากความคิดร่วมกันของประชาชน ภายใต้จุดมุ่งหมายที่ได้ร่วมกันกำหนด
ขึ้น
4. ประสิทธิภาพ การดำเนินกิจกรรมตามแผนงานต่างๆ จะมีประสิทธิภาพมากขึ้น
ถ้าดำเนินการไปด้วยวิธีการและช่วงเวลาที่เหมาะสม โดยอาศัยการมีส่วนร่วม
5. การร่วมทุน ระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง อาจจะเป็นตั้งเงินหรือในรูปของความ
ช่วยเหลือ เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุจุดมุ่งหมาย และสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง
ขณะที่ Farm, 1998 อธิบายว่า กระบวนการของการมีส่วนร่วม นำไปสู่การ
เสริมสร้างอำนาจ ซึ่งหมายถึง การที่ประชาชนได้รับโอกาสที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การเข้ามามีส่วน
ร่วม การแสดงความคิดเห็น การเข้าถึงทรัพยากร และการควบคุมนโยบาย
กล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วมมีจุดมุ่งหมายในการสร้างอำนาจ การเสริมศักยภาพ เพื่อให้
งานพัฒนามีประสิทธิภาพ และประสิทธิภาพภายใต้การมีส่วนร่วมของประชาชนนั่นเอง

รูปแบบการมีส่วนร่วม

จากการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมมีนักวิชาการกล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้
Veldhuizen (อ้างถึงในบำเพ็ญ เขียวหวาน, 2550 : 25) ซึ่งได้ทำการรวบรวม
รูปแบบของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ได้ 7 แบบ ดังนี้

1. มีส่วนร่วมแบบผู้รับ คณะผู้บริหารจะเป็นผู้บอกแต่เพียงฝ่ายเดียว ถึงสิ่งที่ควรดำเนินการให้กับชุมชน โดยปราศจากการฟัง การตอบสนองจากชุมชน
 2. มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข่าวสาร ชุมชนมีส่วนร่วมโดยการตอบคำถาม ซึ่งจัดทำโดยนักวิจัยหรือบุคคลนอกชุมชน โดยไม่มีโอกาสที่จะควบคุมดูแลกระบวนการ ข้อมูลหรือข้อสรุปจากการศึกษาและผลการสอบถามไม่ถูกนำกลับมาพูดคุยแลกเปลี่ยน ตรวจสอบความถูกต้องกับชุมชน
 3. มีส่วนร่วมโดยการปรึกษา ชุมชนทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาบุคคลภายนอกจะรับฟังความคิดเห็น ชี้ให้เห็นถึงปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหา สิ่งเหล่านี้อาจมีการปรับตามมุมมองที่เกิดจากการตอบสนองของชุมชน
 4. มีส่วนร่วมเพื่อสิ่งจูงใจในด้านวัตถุ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยการจัดเตรียมทรัพยากรต่างๆ เช่น แรงงาน เพื่อค่าตอบแทนที่เป็นอาหารหรือเงิน หรือวัตถุสิ่งจูงใจอื่นๆ โดยจะไม่เกิดประโยชน์ในระยะยาวหลังจากวัตถุจูงใจเหล่านี้หมดไป
 5. มีส่วนร่วมตามหน้าที่ ชุมชนมีการรวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อที่จะร่วมกันกำหนดเป้าหมายในอนาคตของโครงการ ซึ่งเป็นการสนับสนุนการพัฒนาจากภายนอก หรือการก่อตั้งองค์กรทางสังคม องค์กรเช่นนี้ส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะพึ่งพาผู้ริเริ่มและผู้สนับสนุนจากภายนอก แต่อาจมีการเปลี่ยนเป็นพึ่งตนเองก็ได้
 6. มีส่วนร่วมโดยมีปฏิริยาสัมพันธ์ต่อกัน ชุมชนมีการวิเคราะห์ร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การวางแผนการดำเนินงาน ซึ่งเป็นการสร้างสถาบันทางสังคมขึ้นใหม่ หรือสร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันเดิมที่มีอยู่
 7. มีส่วนร่วมโดยการขับเคลื่อนด้วยตัวเอง ชุมชนจะทำการเปลี่ยนแปลงระบบสังคมด้วยตนเอง โดยการพัฒนารูปแบบการติดต่อกับระบบภายนอกในด้านทรัพยากร และเครื่องมือเครื่องมือพิเศษตามความต้องการที่จะใช้ โดยที่ชุมชนจะเป็นผู้ควบคุมการใช้ทรัพยากร
- สมศักดิ์ สามีคศิริธรรม (2551 : 114) ระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายนั้น จำแนกออกเป็น 6 ระดับ ได้แก่ ร่วมรับทราบข้อมูล ร่วมรับฟังข้อมูล/ความคิดเป็นจากชาวบ้าน ร่วมระดมทรัพยากร ร่วมปรึกษาหารือ ร่วมตัดสินใจ และตัดสินใจด้วยตนเอง โดยที่ในแต่ละระดับต่างก็มีรูปแบบที่หลากหลาย (ดังตาราง 2)

ตาราง 2 ระดับ และรูปแบบ/วิธีการของการมีส่วนร่วม

ระดับของการมีส่วนร่วม	รูปแบบ/วิธีการของการมีส่วนร่วม	ลักษณะสำคัญ
1. ร่วมรับทราบข้อมูล	แถลงข่าว แผ่นพับ จดหมายข่าว วิทยุทัศน์ บอร์ดบรรยาย อภิปราย หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์	เป็นการให้ข้อมูล ให้ความรู้ รณรงค์
2. ร่วมรับฟังความคิดเห็นเป็นจากชาวบ้าน	สัมมนา กลุ่มศึกษา เสวนา ประชุม โพล เว็บไซต์ สายด่วนสายตรง	ชาวบ้านให้ข้อมูล สอบถาม ได้ตอบและโต้แย้งได้
3. ร่วมระดับทรัพยากร	ร่วมออกแรง ร่วมออกเงิน ออกวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ	ประชาชนในฐานะผู้ได้รับ ประโยชน์โดยตรง ควรมีส่วนร่วมในการออกแรงออกเงิน

(ต่อ) ตาราง 2 ระดับ และรูปแบบ/วิธีการของการมีส่วนร่วม

ระดับของการมีส่วนร่วม	รูปแบบ/วิธีการของการมีส่วนร่วม	ลักษณะสำคัญ
4. ร่วมปรึกษาหารือ	คณะกรรมการปรึกษาหารือร่วม ประชาพิจารณ์ Technical Hearing คณะที่ปรึกษา	เน้นสื่อสารสองทางที่มีลักษณะ การอภิปรายโต้ตอบกัน ผลสรุปจากการประชุมจะ นำเสนอต่อผู้มีอำนาจเพื่อใช้ ประกอบการตัดสินใจ
5. ร่วมตัดสินใจ	การเจรจาต่อรองร่วม กรรมการภาคีที่มีอำนาจตัดสินใจ	เน้นการโต้ตอบกัน โดยมติ ของที่ประชุมมีผลผูกพันต่อ การตัดสินใจ
6. ตัดสินใจเอง	การจัดการตนเอง ประชามติ	ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจด้วย

การคัดเลือกรูปแบบ/วิธีการมีส่วนร่วม

สมศักดิ์ สามัคคีธรรม (2551 : 114) ในการคัดเลือกรูปแบบและวิธีการในการมีส่วนร่วม ให้พิจารณาจากปัจจัยต่อไปนี้

1. วิเคราะห์ประเภทและขนาดของโครงการ เช่น หากเป็นโครงการที่ดำเนินการเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นโดยตรง ก็ควรจะใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมในลักษณะร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน ร่วมบริหารจัดการ และร่วมบริจาคตริพยากร แต่ถ้าหากเป็นโครงการที่ประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้เสียประโยชน์ก็ควรใช้รูปแบบการเจรจาต่อรอง หรือการปรึกษาหารือร่วมเป็นหลัก เป็นต้น

2. วิเคราะห์วัฒนธรรม/ ประวัติศาสตร์การแก้ไขความขัดแย้งในแต่ละท้องถิ่น เนื่องจากในแต่ละท้องถิ่นจะมีวัฒนธรรมการแก้ไขความขัดแย้งของตนเอง เช่น บางแห่งเมื่อสมาชิกในสังคมทะเลาะกันก็จะให้ผู้อาวุโสมาไกล่เกลี่ยตัดสินชี้ขาดบางแห่งใช้วิธีการต่อสู้แบบตัวต่อตัวเป็นการตัดสิน บางแห่งเมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นก็จะใช้วิธีหลบหน้า / หลีกเลี่ยงการปฏิสังสรรค์ต่อกัน จนกระทั่งความขัดแย้งจางหายไปในที่สุด บางแห่งใช้วิธีการฟ้องศาลเป็นทางออก บางแห่งใช้วิธีจับเข้าคุกกัน เป็นต้น ดังนั้น ในการเลือกใช้วิธีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ควรจะเลือกวิธีที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นเป็นสำคัญด้วย

3. วิเคราะห์ทุนทางสังคม (Social Capital) ในแต่ละท้องถิ่น ทุนทางสังคมมีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ 1) ความไว้วางใจ (Trust) 2) การแลกเปลี่ยนทางสังคม (Mutual Exchange) และ 3) บรรทัดฐานที่ตรึงความสัมพันธ์ระหว่างกันให้ดำรงอยู่ (Norms of Social Relationship) ทุนทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมบรรยากาศของการใช้วิธีการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี หากสังคมโดยมีทุนทางสังคมสูงก็จะสามารถจัดการความขัดแย้งได้ยาก และอาจต้องเลือกใช้วิธีการหลายๆ แบบโดยอาจมีต้นทุนในการจัดการความขัดแย้งสูงด้วย

4. วิเคราะห์ระดับของความขัดแย้ง โดยพิจารณาจากระดับความรุนแรงของผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวนผู้ได้รับผลกระทบ ความรวดเร็วของผลกระทบ ความเข้มทางด้านอารมณ์ และจำนวนผู้ที่เกี่ยวข้องในความขัดแย้ง หากพบว่าเป็นความขัดแย้งในระดับรุนแรง ควรใช้วิธีการชี้ขาดโดยบุคคลที่สามเป็นหลัก แต่ถ้าความขัดแย้งในระดับต่ำสามารถใช้การปรึกษาหารือร่วมได้ เป็นต้น

5. วิเคราะห์มิติของความขัดแย้ง ซึ่งสามารถแยกได้เป็น 5 มิติ คือ ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ ด้านผลประโยชน์ ด้านข้อมูล ด้านค่านิยม / อุดมการณ์ และด้านโครงสร้างหากความขัดแย้งเป็นเรื่องความเข้าใจผิด ก็ควรแก้ไขโดยการให้ข้อมูลที่ถูกต้อง หากเป็นเรื่องค่าชดเชยควรแก้ไขโดยการเจรจาต่อรอง หรือการปรึกษาหารือร่วม เป็นต้น

กล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วมมีหลายประเภท ทั้งแบบที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ แบบการร่วมโดยการสมัครใจเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ แบบตามหน้าที่ แบบกระตุกชักชวน และถูกบังคับ ซึ่งแต่ละประเภทจะมีระดับการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันไป

ระดับการมีส่วนร่วม

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547 : 17) โดยหลักการระดับการมีส่วนร่วม ขึ้นอยู่กับว่าจะมีส่วนร่วมในเรื่องประเภทใด หรือขั้นตอนใด แต่หลักใหญ่ อาจแบ่งเป็น 5 ระดับ อย่างกว้างๆ คือ

1. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูลของตน/ครอบครัว/ชุมชนของตนเอง
2. การมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูล-ข่าวสาร
3. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ
4. การมีส่วนร่วมทำ
5. การมีส่วนร่วมสนับสนุน

อย่างไรก็ตาม นนท์ กอแก้วทองดี (2543 : 56) ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วม เป็น

3 ระดับ คือ

1. ระดับที่ประชาชนไม่มีส่วนร่วม
2. ระดับที่ประชาชนมีส่วนร่วมปานกลาง
3. ระดับที่ประชาชนมีส่วนร่วมด้วยเต็มที่

ระดับการมีส่วนร่วม ที่ปรับปรุงจากแนวคิดของนนท์ เป็นดังตาราง 3

ตาราง 3 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน [ปรับปรุงจากแนวคิดของนนท์ กอแก้วทองดี (2543 : 56)]

ระดับการมีส่วนร่วม	ขั้นตอนการมีส่วนร่วม
• ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น	8) ประชาชนคือผู้กำหนดสิ่งที่ต้องการ และร่วมกันจัดการ
	7) ประชาชนได้ “ควบคุม” “บางส่วน”
	6) ประชาชน และรัฐมีส่วนร่วมเท่ากัน (โดยรัฐถือว่าประชาชนเป็น “หุ้นส่วน”)

(ต่อ) ตาราง3 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน [ปรับปรุงจากแนวคิดของนนท์ กอแก้วทองดี (2543 : 56)]

ระดับการมีส่วนร่วม	ขั้นตอนการมีส่วนร่วม
• ประชาชนมีส่วนร่วมปานกลาง	5) รัฐให้ประชาชนเข้าร่วมได้บางส่วน เช่น เป็นที่ปรึกษา ,เข้าเป็นกรรมการ (แต่เพียงส่วนน้อย)
	4) ประชาชนได้รับการปรึกษา (โดยมีการถามความต้องการบ้าง)
• ระดับที่ประชาชนไม่มีส่วนร่วม	3) รัฐบอกให้ทราบ “มีอะไรบ้าง”
	2) รัฐคือผู้จัดการให้
	1) รัฐคือผู้กำหนด (คิดให้แทน)

จากการแบ่งการมีส่วนร่วมเป็น 3 ระดับ 8 ขั้นตอนนี้มีได้หมายความว่า ทุกคนควรจะต้องกำหนดสิ่งที่ต้องการและร่วมกันจัดการเอง อันเป็นระดับการมีส่วนร่วมมากขึ้น แต่ควรคำนึงถึงความเหมาะสม บางเรื่องการมีส่วนร่วมในระดับปานกลางอาจเป็นเรื่องที่เหมาะสม บางเรื่องอาจมีส่วนร่วมมากขึ้นอีกก็ได้ แต่จะมีที่ระดับหรือขั้นตอนใดเป็นเรื่องที่ควรพิจารณาตามความเหมาะสม เพราะแม้โดยทั่วไปการมีส่วนร่วมจะเป็นเรื่องดี แต่หลายกรณีก็ต้องพิจารณาเป็นเรื่องๆ ไป อีกทั้งการมีส่วนร่วมที่ดีต้องการผู้ชำนาญการ และทรัพยากรด้านต่างๆ อย่างมากด้วยเช่นกัน

การจัดสนทนากลุ่ม

ความหมายของการจัดสนทนากลุ่ม

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการจัดสนทนากลุ่มไว้ ดังนี้
เบญจมา ยอดดำเนิน-แอ็ดติงค์ และคณะ (2544 : 355) การจัดสนทนากลุ่มหมายถึง เป็นการนั่งสนทนากันระหว่างผู้ให้สัมภาษณ์เป็นกลุ่มตามปกติประมาณ 6-12 คน แต่ในบางกรณีอาจมีข้อยกเว้นให้มีได้ประมาณ 4-5 คน และในกรณีดังกล่าว อาจเรียกว่าเป็นการจัดสนทนากลุ่มเล็ก ในระหว่างการสนทนากันของผู้ให้สัมภาษณ์นั้น จะมีผู้ดำเนินการสนทนาเป็นผู้คอยจุดประเด็นการสนทนา เพื่อเป็นการชักจูงใจให้บุคคลกลุ่มนี้ได้แสดงความคิดเห็นต่อประเด็นหรือแนวทางในการสนทนาให้ได้กว้างลึกซึ้ง และละเอียดที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

การจัดสนทนากลุ่ม หมายถึง เป็นการอภิปรายที่มีแบบแผนอันเป็นกิจกรรมกลุ่มในสภาพแวดล้อมทางสังคม ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพื่อให้กลุ่มดังกล่าวสร้างผลการวิจัยทางสังคมศาสตร์ได้ (สุรเจต ไชยพันธ์พงษ์, 2552)

การจัดสนทนากลุ่ม หมายถึง การที่จัดให้มีกลุ่มคนที่เป็นผู้รู้มีลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม อาชีพ หรือ คุณลักษณะภูมิหลังต่างๆ ที่ใกล้เคียงกันที่สุดและคาดว่าเป็นกลุ่มที่สามารถตอบประเด็นคำถาม ที่นักวิจัยสนใจได้ดีที่สุดมีสมาชิกที่เข้าร่วมกลุ่ม มีจำนวน 7-8 คน เป็นกลุ่มที่มีลักษณะโต้ตอบและโต้แย้งกันดีที่สุดในก่อให้เกิดการสนทนา ที่เปิดกว้างที่จะให้ทุกคนไม่อายควนิพากษ์วิจารณ์ได้ดีที่สุด

จากการที่มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับการจัดสนทนากลุ่ม ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า การจัดสนทนากลุ่ม เป็นกลุ่มบุคคลที่ถูกเลือกซึ่งเป็นผู้มีความรู้ เพื่อทำการอภิปรายและให้ความคิดเห็นโดยเน้นคำถามและการตอบสนองกันระหว่างผู้วิจัยและกลุ่มในการสนทนาซึ่งอาศัยปฏิสัมพันธ์ต่อกันภายในกลุ่ม บนพื้นฐานของประเด็นที่ผู้วิจัยได้เสนอ

แนวทางการใช้การจัดสนทนากลุ่ม

เบญจา ยอดดำเนิน-แอ๊ดติง และคณะ (2544 : 356) แนวทางการใช้การจัดสนทนากลุ่มเท่าที่นิยมใช้กันมีจุดมุ่งหมายดังต่อไปนี้ คือ

1. ใช้ในการสร้างสมมติฐานใหม่ๆ
2. ใช้ในการสำรวจความคิดเห็น ทิศนคติ และคุณลักษณะต่างๆ ของประชากร
3. ใช้ในการทดสอบแนวความคิดในเรื่องที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นมาใหม่
4. ใช้ในการประเมินผลทางด้านธุรกิจ
5. ใช้ในการกำหนดคำถาม และเพื่อทดลองใช้แบบสอบถาม
6. ใช้การสนทนากลุ่มเพื่อเป็นการค้นหาคำตอบที่ยังคลุมเครือ หรือไม่แน่ชัดของการวิจัยแบบสำรวจ ซึ่งเรียกว่าเป็นการใช้การสนทนากลุ่ม เพื่อช่วยเสริมให้งานวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขั้นตอนในการจัดสนทนากลุ่ม

การจัดสนทนากลุ่มมีขั้นตอนในการดำเนินการ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น, 2552) ดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์
2. กำหนดกลุ่มเป้าหมายของผู้ให้ข้อมูล
3. ตัดสินใจว่าจะทำกี่กลุ่ม
4. วางแผนเรื่องระยะเวลาและตารางเวลา
5. ออกแบบแนวคำถาม ควรเรียงคำถามจากคำถามที่เป็นเรื่องทั่วไป เบาๆ ง่ายต่อการเข้าใจและสร้างบรรยากาศให้คุ้นเคยกันระหว่างนักวิจัยกับผู้เข้าร่วมสนทนาแล้วจึงวกเข้าสู่คำถามหลัก หรือคำถามหลักของประเด็นที่ทำการศึกษาก่อนแล้วจึงจบลงด้วยคำถามเบาๆอีกครั้งหนึ่ง เพื่อผ่อนคลายบรรยากาศในวงสนทนาและสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองในช่วงท้ายอาจเติมคำถามเสริมเข้าไป แต่ต้องเป็นคำถามสั้นๆอาจเป็นคำถามที่ไม่ได้เตรียมมาก่อน แต่เป็นคำถามที่ปรากฏขึ้นมาระหว่างสนทนา
6. ทดสอบแนวคำถามที่สร้างขึ้น
7. ทำความเข้าใจกับผู้ดำเนินการสนทนา(Moderator) และผู้จดบันทึก(Notetaker)
 - 7.1 ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ต้องสร้างบรรยากาศในการสนทนาและควบคุมเกมได้เป็นอย่างดีให้เกิดความเป็นกันเองมากที่สุด Moderator จะต้องไม่แสดงความคิดเห็นของตนเอง ควรจะปล่อยให้ผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ อิสระ เสรี และเป็นธรรมชาติมากที่สุด Moderator ที่ดีจะต้องสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี

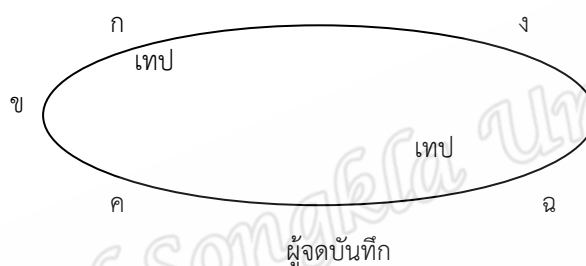
7.2 ผู้จดบันทึก (Notetaker) จะต้องอยู่ร่วมตลอดเวลาและควรทำหน้าที่ในการจดบันทึกเพียงอย่างเดียวไม่ควรร่วมสนทนาด้วย เพราะจะทำให้การจดบันทึกข้อมูลไม่ครบถ้วนและจะต้องเป็นผู้ถอดเทปด้วยตนเอง เพื่อความเข้าใจในสิ่งที่ได้บันทึกและเนื้อหาสาระในเทปที่ตรงกัน

7.3 ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant) มีหน้าที่คอยควบคุมเครื่องบันทึกเสียงและเปลี่ยนเทปขณะที่กำลังดำเนินการสนทนา และอำนวยความสะดวกแก่ผู้ดำเนินการสนทนาและผู้จดบันทึก เพื่อให้แต่ละคนทำหน้าที่ได้อย่างเต็มที่

8. คัดเลือกผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนา

9. การจัดการเพื่อเตรียมการทำสนทนาดังกล่าวเป็นการเตรียมสถานที่ กำหนด วันเวลา และจัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆที่จำเป็น เช่น เครื่องบันทึกเทป ม้วนเทป ถ่าน สมุด ดินสอ เครื่องดื่ม อาหารว่าง เป็นต้น

10. จัดกลุ่มสนทนา

11. ประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล

11.1 ถอดเทปออกมาเป็นบทสนทนา ควรถอดเทปออกมาอย่างละเอียดเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและต้องไม่ใส่ความคิดของตนเองที่ถือเป็นข้อสรุปลงไปด้วย

11.2 วิเคราะห์ข้อมูล โดยการตีความหมายในรูปของการวิเคราะห์เนื้อหาถ้าจะให้ดีควรทำการวิเคราะห์ร่วมกันหลายๆคนเพื่อเป็นการอภิปรายร่วมกันถ้ามีความเห็นไม่ตรงกันควรกลับไปฟังรายละเอียดจากเทปใหม่ แล้วกลับมาอภิปรายด้วยกันอีก

12. การเขียนรายงานการวิจัยควรเริ่มต้นโดยการเขียนเค้าโครงเรื่องก่อน แล้วเขียนผลการศึกษาแยกตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาและหัวข้อของแนวคำถามโดยพรรณนาในเชิงอธิบาย

ข้อดีของการจัดสนทนาดังกล่าว

การจัดสนทนาดังกล่าวมีข้อดี ดังนี้

1. เป็นการนั่งสนทนาระหว่างนักวิจัยกับผู้รู้
2. การสนทนาดังกล่าวเป็นการสร้างบรรยากาศเสวนาให้เป็นกันเอง
3. ได้ข้อมูลละเอียดและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา
4. มีลักษณะเป็นคำตอบเชิงเหตุผลคล้ายๆกับการรวบรวมข้อมูลแบบคุณภาพ
5. ประหยัดเวลาและงบประมาณของนักวิจัยในการศึกษา

6. ทำให้ได้รายละเอียดสามารถตอบคำถามประเภททำไมและอย่างไรได้อย่าง
แตกฉานลึกซึ้งและในประเด็นหรือเรื่องที่ไม่ได้คิดหรือเตรียมไว้ก่อนก็ได้
7. จะช่วยบ่งชี้อิทธิพลของวัฒนธรรมและคุณค่าต่างๆ ของสังคมนั้นได้เนื่องจาก
สมาชิกของกลุ่มมาจากวัฒนธรรมเดียวกัน
8. สภาพของการสนทนากลุ่มช่วยให้เกิดและได้ข้อมูลที่เป็นจริง

โครงการหมู่บ้านเสริมสร้างสันติสุขสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ประวัติความเป็นมา

กองบัญชาการผสมพลเรือน ตำรวจ ทหาร (กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน ภาค 4 ส่วนหน้า, 2552) ตามที่เกิดปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และรัฐบาลได้ประกาศใช้นโยบายเสริมสร้างสันติสุข ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 68/2547 ลงวันที่ 24 มีนาคม 2547 และได้มีการจัดตั้งกองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนใต้ ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 69/2547 ลงวันที่ 24 มีนาคม 2547 ซึ่งในขั้นต้น ได้ให้กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในเป็นผู้ควบคุมในการดำเนินการเพื่อสร้างบรรยากาศให้เกิดความมั่นคงในระดับที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมต่อมาเนื่องจากสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปจึงได้มีการปรับปรุงนโยบาย และแนวทางการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่ดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จึงได้ยกเลิกนโยบายเสริมสร้างสันติสุขที่มีอยู่เดิมและจัดตั้งกองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในมาใช้นโยบาย และแนวทางการบริหารจัดการที่ได้กำหนดขึ้นมาใหม่ให้สถานะของหน่วยเปลี่ยนแปลงเป็นกองอำนวยการเฉพาะกิจภายในขึ้นตรงกับนายกรัฐมนตรี และมีผู้อำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งแต่งตั้งโดยนายกรัฐมนตรีเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบในการปฏิบัติงานตามนโยบายและการสั่งการของนายกรัฐมนตรี และสภาความมั่นคงแห่งชาติตลอดจนประสานงานกับกระทรวง ทบวง กรม กองทัพจังหวัด และองค์กรที่เกี่ยวข้อง มีอำนาจในการเสนอให้คุณโทษที่เป็นผลต่อข้าราชการพลเรือน ตำรวจ ทหาร และบุคคลอื่นๆ ซึ่งผู้อำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนใต้ได้แต่งตั้ง หรือขอความร่วมมือจากส่วนราชการ และองค์กรต่างๆ มาปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นไปตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 260/2547 ลง 4 ตุลาคม 2547 เรื่อง นโยบายและแนวทางการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนใต้ และคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 261/2547 ลง 4 ตุลาคม 2547 เรื่อง แต่งตั้งผู้บริหารในกองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนใต้ และสำนักงานความมั่นคงแห่งชาติ

วิสัยทัศน์

กองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนใต้จะเป็นองค์กรที่มุ่งดำเนินการเพื่อความสงบเรียบร้อยก่อให้เกิดความสันติสุขอย่างมั่นคงและถาวรด้วยการสร้างความเข้าใจในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตามสภาพทางสังคมของพี่น้องประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ในลักษณะของสังคมไทย รวมทั้งการเข้าถึงสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงเพื่อนำไปสู่การพัฒนาสนองตอบความต้องการอย่างยั่งยืน

พันธกิจ

1. ยุติปัญหาความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดภาคชายแดนใต้ ให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว
2. ขจัดปัญหาและสาเหตุที่ส่งผลให้เกิดความรู้สึกแตกแยกของประชาชนในพื้นที่
3. ดำเนินการเพื่อให้เกิดการประสานประโยชน์และอยู่ร่วมกันระหว่างกลุ่มชนในสังคมที่มีความแตกต่างกันในด้านเชื้อชาติ ศาสนา และความเชื่อ
4. ส่งเสริมการดำเนินการตามวิถีชีวิต ที่เป็นไปตามวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา ภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ และการศึกษาของประชาชนในพื้นที่
5. ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการดำเนินงานของรัฐทุกด้าน
6. สร้างความเข้าใจและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันกับกลุ่มการเมืองท้องถิ่น ผู้นำศาสนาและองค์กรเอกชน
7. ปฏิบัติกับกลุ่มแนวร่วมที่หลงผิด หรือผู้กระทำผิดอย่างเพื่อนร่วมชาติ
8. ทำความเข้าใจและสร้างความร่วมมือในประชาคมโลกและในภูมิภาคถึงความมีสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคเท่าเทียมกันของประชาชนทุกหมู่เหล่า
9. พัฒนาเสริมสร้างเศรษฐกิจในพื้นที่อย่างยั่งยืน ยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชน เพื่อบรรเทาความเดือดร้อน พัฒนาชุมชนเสริมสร้างการบริหารจัดการในพื้นที่เชิงบูรณาการ
10. ดำเนินมาตรการด้านการข่าวและปฏิบัติการจิตวิทยาและประชาสัมพันธ์เชิงรุกควบคู่กับการปฏิบัติการด้านอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาบทคัดย่อวิทยานิพนธ์และงานวิจัยในสาขาที่เกี่ยวข้อง พบว่ายังไม่มีผู้วิจัยท่านใด ได้ศึกษาเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา แต่มีงานวิจัยที่ใกล้เคียง ดังนี้

งานวิจัยในประเทศ

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ และคณะ (2555 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในชุมชนเมืองเพื่อลดภาวะโลกร้อน ผลการวิจัยพบว่ามาตรการทางสังคม คือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการปลูกต้นไม้ในชุมชน

ได้ใช้เทคนิคการตลาดสังคมฐานชุมชน โดยการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการมีส่วนร่วมในพฤติกรรมที่ต้องการ ด้วยการสร้างการรับรู้ และตระหนักในปัญหาและผลกระทบต่อลูกหลานโดยสื่อที่น่าเชื่อถือคือ ผู้บรรยายและสื่อวีดิทัศน์ และการกำจัดปัจจัยที่เป็นอุปสรรคที่จะทำให้การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนไม่เกิด ประกอบด้วย เวลา (Time) เงิน (Money) การใช้ความพยายามมากเกินไป (Physical Efforts) การใช้ความคิดมากเกินไป (Brain Cycles) การสวนกระแสสังคม (Social Deviance) และความไม่เป็นกิจวัตร (Non-Routine) การวิจัยพบว่าวิธีการนี้สามารถจูงใจให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการปลูกต้นไม้ในชุมชนได้ มาตรการทางเศรษฐศาสตร์ที่เหมาะสม คือ การจัดเก็บภาษีการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยมีมาตรการทางกฎหมายรองรับ คือ พระราชบัญญัติภาษีบำรุงท้องที่ พ.ศ.2508 พระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ.2543 พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 และพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518 การวิจัยเสนอแนะให้ใช้กลไกของภาษีสิ่งแวดล้อม โดยการออกเป็นกฎกระทรวงของพระราชบัญญัติภาษีบำรุงท้องที่ พ.ศ.2508 พระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ.2543 พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 กำหนดใหม่การปลูกต้นไม้ยืนต้น สำหรับพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518 ใช้วิธีการกำหนดเป็นเงื่อนไขใหม่การปลูกต้นไม้ยืนต้นเพิ่มในที่ดินเช่าเมื่อมีการต่ออายุสัญญาเช่า ส่วนมาตรการทางสังคมนั้นหากจะนำเอาเทคนิคการตลาดสังคมฐานชุมชนมาใช้ก็ควรจะต้องศึกษาบริบทของคนในชุมชนด้านสังคม เศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนก่อน เพื่อค้นหาสิ่งที่เป็นปัจจัยให้เกิดแรงจูงใจ และอุปสรรคที่จะทำให้พฤติกรรมไม่เกิดเพื่อกำจัดให้อุปสรรคเหล่านั้นให้หมดไป

นิจฉรา หัสमान (2548 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในกิจกรรมป้องกันเอดส์ระหว่างเจ้าหน้าที่สาธารณสุขผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง และเยาวชนชุมชนแห่งหนึ่ง อำเภอกงหรา จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการมีส่วนร่วมมี 4 ขั้นตอน คือ มีส่วนร่วมคิดจากการประเมินสถานการณ์และความต้องการมีส่วนร่วม ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติตามแผนและร่วมประเมินผลกิจกรรมป้องกันเอดส์ในชุมชน ปัจจัยหลักของการมีส่วนร่วมในการศึกษาครั้งนี้ คือ 1) การรับรู้วิธีการป้องกันเอดส์ 2) มีความเข้าใจและตระหนักในการป้องกันเอดส์ในชุมชน 3) สร้างแนวทางในการป้องกันเอดส์ของชุมชนด้วยตนเอง ปัจจัยเสริมของการมีส่วนร่วม คือ 1) คุณลักษณะกลุ่มเป้าหมาย 2) การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ 3) การสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชน 4) วัฒนธรรมของชุมชนที่มีการเกื้อหนุนกัน และพบว่าลักษณะของชุมชนที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมคือ ชุมชนมีความเข้มแข็ง ผู้นำและประชาชนมีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน รวมทั้งสัมพันธ์ภาพของชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐและองค์กรท้องถิ่น ส่วนสาเหตุของการไม่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมป้องกันเอดส์ในชุมชน ได้แก่ 1) ความไม่ชัดเจนในการนำนโยบายป้องกันเอดส์สู่การปฏิบัติของผู้บริหารชุมชน 2) ขาดแหล่งข้อมูลเอดส์เพื่อการรับรู้ของชุมชน 3) ขาดผู้ประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงานเอดส์และชุมชน รูปแบบของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมป้องกันเอดส์ คือ รูปแบบที่แกนนำเยาวชนทำกิจกรรมป้องกันเอดส์ในชุมชน การมีส่วนร่วมเป็นแบบประสานกันแบบหุ้นส่วนที่มีบทบาทค่อนข้างชัดเจน คือ 1) เจ้าหน้าที่สาธารณสุขเป็นผู้ให้คำปรึกษา และให้การสนับสนุนข้อมูล และประสานงาน 2) ผู้นำชุมชนส่งเสริมให้มีกิจกรรมและสนับสนุนงบประมาณ 3) ผู้ปกครองส่งเสริมให้เยาวชนทำกิจกรรม 4) เยาวชนเป็นผู้คิดวางแผน กระทำกิจกรรมและปรับเปลี่ยนแผนกิจกรรมป้องกันเอดส์ในชุมชน

สฤทธะ เพ็ชรจู (2549 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเทศบาลนครเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวม ผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลนครเชียงรายมีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเทศบาลนครเชียงรายอยู่ในระดับต่ำ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การมีส่วนร่วมประชุม การมีส่วนร่วมปรึกษาหารือ มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมประสานงาน การมีส่วนร่วมประเมินผล ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับต่ำ ยกเว้นการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเทศบาลนครเชียงราย ได้แก่ ปัจจัยเพศ การศึกษา อาชีพ รายได้ สถานภาพการสมรส และระยะเวลาที่อยู่อาศัยในเขตเทศบาล ปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเทศบาลนครเชียงราย ได้แก่ ปัจจัยด้านอายุ

อิทธิพงศ์ ชำนาญ (2550 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านนา จังหวัดระยอง ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมในงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยของผู้นำชุมชนในงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านนา จังหวัดระยอง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอยู่ในระดับต่ำ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง และระดับการมีส่วนร่วมในงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยของผู้นำชุมชนทั้ง 4 ด้านนั้น พบว่า ภาพรวมการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ผู้นำชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านนามีส่วนร่วมในงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในระดับปานกลาง โดยผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในด้านผลประโยชน์ ด้านการปฏิบัติการ และด้านการประเมินผลในระดับปานกลาง ในขณะที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับต่ำ

บุญมี แก้วจันทร์ (2550 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด กรณีศึกษา อำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด อำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน
2. ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดของผู้นำชุมชนที่แตกต่างกัน ได้แก่ เพศ รายได้ และการได้รับการฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด
3. ระดับการศึกษาของผู้นำชุมชนและความตระหนักในปัญหาเสพติดไม่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด
4. ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาเสพติด มีผลต่อความสัมพันธ์เชิงบวกกับกามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด

เทิดเกียรติ อ่อนเนียม (2550 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนต่อการจัดทำแผนพลังงานชุมชน : กรณีศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลทับปริก อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำชุมชนในตำบลทับปริก อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ที่เข้าร่วมโครงการจัดทำแผนพลังงานชุมชน ตำบลทับปริก อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ส่วนใหญ่จะเข้ามามีส่วนร่วม

ในการจัดทำแผนพลังงานชุมชน ตามขั้นตอนของการจัดทำแผนพลังงานชุมชนทุกขั้นตอน และให้ความสำคัญ สนใจ กระตือรือร้นในการเข้าร่วมโครงการ ทั้งมองเห็นประโยชน์จากการจัดทำแผนพลังงานชุมชน พร้อมทั้งจะปฏิบัติตามแผนที่ได้ร่วมกันจัดทำขึ้นมาในขณะที่มีผู้นำชุมชน บางคนที่ไม่ได้เข้าร่วมการจัดทำแผนพลังงานชุมชนตามขั้นตอนการจัดทำแผน เนื่องจากมีภารกิจส่วนตัวที่จะต้องทำเร่งด่วน และบางคนไม่ได้รับการประชาสัมพันธ์ แต่จากการสัมภาษณ์ ผู้นำที่ไม่ได้เข้าร่วมพบว่า มีความสนใจในตัวโครงการ และต้องการเข้าร่วมตามขั้นตอนการจัดทำแผนพลังงานชุมชน หากไม่ติดภารกิจ และได้รับการประชาสัมพันธ์ให้รู้ล่วงหน้า

งานวิจัยต่างประเทศ

จากการศึกษาบทความวิจัยต่างประเทศในสาขาที่เกี่ยวข้อง มีงานวิจัยที่ใกล้เคียง ดังนี้

Hethden (อ้างถึงในชวลิต นานา, 2549 : 45) ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมการแข่งขันกีฬากับการถ่ายโอนความสามารถไปสู่ภาวะความเป็นผู้นำ : การรับรู้การสื่อสารพบว่าบทบาทผู้นำเป็นผู้ที่มีความสามารถในการสื่อสารที่ชัดเจนสามารถกำหนดเป้าหมายแก้ไขปัญหา ตัดสินใจ การฝึกอบรม การชี้แนะ ปฏิกริยาตอบโต้และพฤติกรรมสื่อสารระหว่างบุคคล เช่น การสนับสนุนและจูงใจสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้ตาม การรับฟังและเข้าใจความต้องการของผู้ตาม เพื่อให้งานสำเร็จและองค์กรเจริญก้าวหน้า คุณธรรม จริยธรรม ความมีวินัยในตนเอง สิ่งต่างๆ เหล่านี้ การวิจัยชี้ว่า ผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะปฏิบัติและมีทักษะการสื่อสารที่ดี นอกจากนี้พบว่า กีฬาสร้างสภาพแวดล้อม เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกิจกรรมกีฬาได้พัฒนาความสามารถของการเป็นผู้นำ การแข่งขันกีฬาระดับโลกก้าวหน้าประสบความสำเร็จได้จากการบริหารจัดการความสามารถและใช้เทคนิควิธีการเล่นร่วมด้วย คุณสมบัติต่างๆ เช่น ความมีวินัย จริยธรรมความมานะบากบั่น เพื่อชัยชนะและทักษะองค์กร เป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จในการแข่งขันกีฬาและการทำงานด้วย

Sarojini (อ้างถึงในชวลิต นานา, 2549 : 46) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาเกี่ยวกับสาธารณูปโภคของชุมชนในประเทศอินโดนีเซียพบว่า บทบาทของผู้หญิงในชุมชนที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาแหล่งน้ำสะอาดของชุมชน ความกระตือรือร้นของประชากรในชุมชนจะแสดงให้เห็นถึงความตระหนักในปัญหาความยากจน และเห็นว่าเป็นภาวะวิกฤติที่ต้องร่วมกันแก้ไข อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของประชากรในชุมชนยังไม่เพียงพอ ยังต้องอาศัยความรู้ ความสามารถของผู้นำในการบริหารจัดการพัฒนาแหล่งน้ำสะอาด และมีบุคคลซึ่งมีทักษะความชำนาญและมีประสบการณ์ เพื่อเข้ามาสร้างแรงจูงใจกระตุ้นให้ประชากรเกิดความตระหนัก และต้องการเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งบุคคลเช่นนี้อาจอยู่ในชุมชนเองหรือมาจากที่อื่น เช่น เจ้าหน้าที่ที่ทำงานเพื่อสังคม นักกิจกรรม นักวิจัยชุมชน เป็นต้น

Miller (อ้างถึงในพรเทพ คันทะพรหม, 2550 : 44) ศึกษาเรื่อง การช่วยเหลือชุมชนของเราข้อตระหนัก และตอบสนองตนเอง พบว่า มีความคิดโต้แย้งว่าการพัฒนาตนเองนั้นต้องวางอยู่บนพื้นฐานการเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้จะเข้ากับแนวคิดของการพัฒนาชุมชนด้วยได้เสนอแนะว่าชุมชนควรมีกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง กระบวนการมีส่วนร่วมและควรตระหนักเกี่ยวกับ

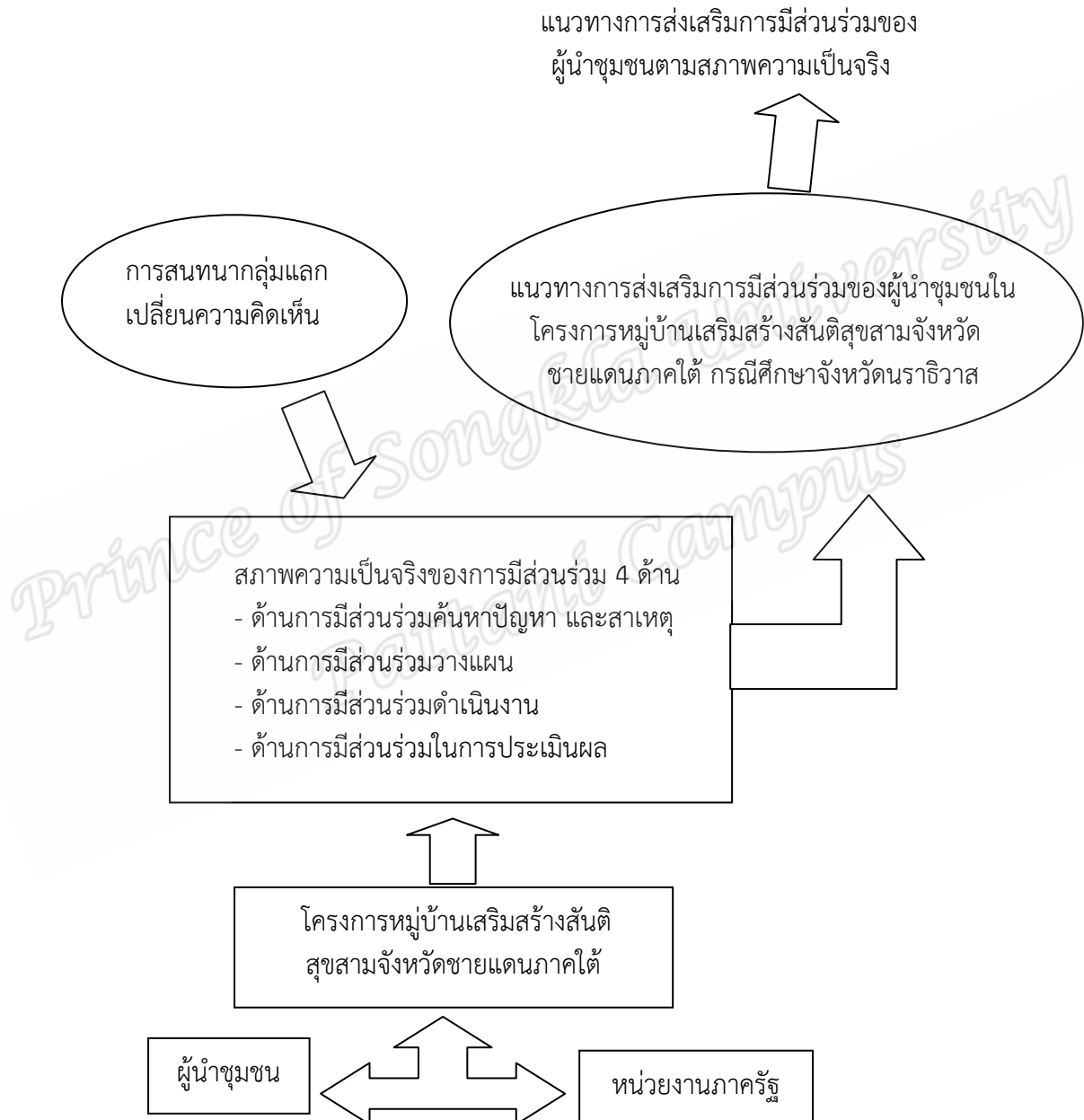
อิทธิพลภายนอก และควรคำนึงถึงบทบาทของการมีส่วนร่วมที่มีต่อกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองของสังคม

Barderra (อ้างถึงในปริตดาวรรณ อินทวิมลศรี, 2548 : 101) ศึกษาเรื่อง บทบาทและความเข้าใจระหว่างผู้บริหารกับตัวแทนของชุมชนในการวินิจฉัยปัญหา พบว่า การตัดสินใจปัญหาใดๆ ที่เกี่ยวกับโรงเรียน ผู้บริหารและตัวแทนชุมชนจะต้องร่วมมือกัน ทุกฝ่ายจะต้องทำความเข้าใจโครงการตามบทบาทหน้าที่และนโยบายที่ตกลงกันได้ และนอกจากนั้นยังพบอีกว่า ผู้บริหารต้องเข้าใจและสนใจเกี่ยวกับความแตกต่างของชุมชน อีกทั้งพร้อมที่จะเข้าร่วมกับชุมชนได้ทุกโอกาส ทัศนคติที่ไปในทางที่พึงประสงค์ของแต่ละฝ่ายเป็นเรื่องที่สำคัญเรื่องหนึ่ง ในการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ในการเข้าร่วมของชุมชนหรือประชาชน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจจะต้องมีการฝึกอบรมและเตรียมการก่อนพอสมควร ผู้บริหารจะต้องมีบุคคลที่ยอมรับตนเองและไม่ควรคาดหวังเกี่ยวกับผลที่ได้รับให้สูงเกินไปในการเข้าร่วมกับชุมชนแต่ละครั้ง

Prince of Songkla University
Pattani Campus

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในโครงการหมู่บ้านเสริมสร้างสันติสุขสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษาจังหวัดนราธิวาส ในครั้งนี้มีกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการดำเนินโครงการหมู่บ้านเสริมสร้างสันติสุขสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษา จังหวัดนราธิวาส ซึ่งประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ด้านการมีส่วนร่วมค้นหาปัญหา และสาเหตุ 2) ด้านการมีส่วนร่วมวางแผน 3) ด้านการมีส่วนร่วมดำเนินงาน 4) ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล
2. เพื่อหาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านเสริมสร้างสันติสุขสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ขอบเขตการดำเนินงาน

ด้านเนื้อหา

1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของการปฏิบัติงานของโครงการหมู่บ้านเสริมสร้างสันติสุขสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ 78 หมู่บ้านในจังหวัดนราธิวาส
2. ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการดำเนินโครงการหมู่บ้านเสริมสร้างสันติสุขสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษา จังหวัดนราธิวาส ซึ่งประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ด้านการมีส่วนร่วมค้นหาปัญหา และสาเหตุ 2) ด้านการมีส่วนร่วมวางแผน 3) ด้านการมีส่วนร่วมดำเนินงาน 4) ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ด้านประชากร

- ประชากรใช้ในการศึกษาคั้งนี้ มี 2 กลุ่ม ได้แก่
- กลุ่มที่ 1 ผู้นำชุมชนที่ทางหน่วยงานรัฐกำหนดให้หมู่บ้านอยู่ในโครงการหมู่บ้านเสริมสร้างสันติสุขสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษาจังหวัดนราธิวาส มีจำนวน 156 คน (รายละเอียดหน้า 41)
- กลุ่มที่ 2 ประชากรที่ใช้ในการหาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในโครงการหมู่บ้านเสริมสร้างสันติสุขสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษาจังหวัดนราธิวาส จำนวน 7 คน (รายละเอียดหน้า 42)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. จากการวิจัยครั้งนี้ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพความเป็นจริงของการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในโครงการหมู่บ้านเสริมสร้างสันติสุขสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษาจังหวัดนราธิวาส ใน 4 ด้าน คือ ด้านการมีส่วนร่วมค้นหาปัญหา และสาเหตุ ด้านการมีส่วนร่วมวางแผน ด้านการมีส่วนร่วมดำเนินงาน และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลซึ่งจะนำไปสู่แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในโครงการหมู่บ้านเสริมสร้างสันติสุขสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษาจังหวัดนราธิวาสต่อไป

2. จากการวิจัยครั้งนี้ทำให้ได้แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนตามความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งจะส่งผลทำให้โครงการหมู่บ้านเสริมสร้างสันติสุขสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษาจังหวัดนราธิวาส มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานอย่างแท้จริงและยั่งยืนต่อไป

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้การศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในโครงการหมู่บ้านเสริมสร้างสันติสุขสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษาจังหวัดนราธิวาส ครั้งนี้ มีความเข้าใจถูกต้องตรงกัน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดคำจำกัดความที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ดังนี้

โครงการหมู่บ้านเสริมสร้างสันติสุขสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง โครงการที่หน่วยพัฒนาสันติดำเนินการในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้กับ 4 อำเภอจังหวัดสงขลา มี 217 หมู่บ้านเป็นหมู่บ้านที่ฝ่ายก่อความไม่สงบเข้าไปเคลื่อนไหวอยู่ (พื้นที่สีแดง) ประชาชนเกิดความหวาดระแวงต่อเจ้าหน้าที่ภาครัฐและไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐในการให้ข้อมูลข่าวสารทำให้มีเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นในพื้นที่รัฐบาลต้องการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยให้หน่วยพัฒนาสันติ เข้าไปตั้งฐานปฏิบัติการในหมู่บ้านดังกล่าว เพื่อให้ประชาชนเกิดความไว้วางใจต่อเจ้าหน้าที่ภาครัฐหันมาให้ความร่วมมือต่อเจ้าหน้าที่ภาครัฐทำให้เกิดเป็นหมู่บ้านที่มีความสงบสุขปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน (พื้นที่สีเขียว) กลุ่มเป้าหมายประชาชน ชุมชน ความปลอดภัย และผู้ใหญ่บ้าน

การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน หมายถึง กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนกับหน่วยพัฒนาสันติในการพัฒนาหมู่บ้านให้เกิดความสงบสุขครอบคลุมใน 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการมีส่วนร่วมค้นหาปัญหา และสาเหตุ 2) ด้านการมีส่วนร่วมวางแผน 3) ด้านการมีส่วนร่วมดำเนินงาน และ 4) ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

หน่วยพัฒนาสันติ หมายถึง กองบัญชาการผสมพลเรือนตำรวจทหาร ได้ร่วมกับศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ และศูนย์ปฏิบัติการตำรวจส่วนหน้าได้สนธิกำลังของทหารพราน ตำรวจ และอาสาสมัครกาดินแดนเข้าด้วยกันจัดตั้งเป็นหน่วยพัฒนาสันติขึ้นมา

ผู้นำชุมชน หมายถึง กำนัน หรือผู้ใหญ่บ้าน และโต๊ะอิหม่ามที่อยู่ในหมู่บ้านเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดนราธิวาส